

SANT ANTONI

entre vitalitat i gentrificació

Sinopsi | Quan un barri es posa de moda, viure-hi és una sort o un malson? Sant Antoni és un barri relativament petit molt ben situat dins l'Eixample de Barcelona. La renovació del mercat de Sant Antoni així com la implementació de la Superilla ha permès una revitalització del barri que ha beneficiat la qualitat de vida i la socialització dels veïns. No obstant, aquest èxit també ha vingut amb processos d'especulació immobiliària sobre l'habitatge i els locals comercials, que compromet la capacitat de molts habitants de poder continuar vivint al barri. Mentre els carrers del voltant del mercat s'omplen de bars i restaurants amb turistes i visitants d'altres barris de la ciutat —hipsters fent un brunch o un vermut— edificis sencers són comprats per fons immobiliaris per fer pisos turístics i molts veïns de tota la vida es veuen obligats a marxar del barri per costejar-se el lloguer. Associacions veïnals com "Fem Sant Antoni" han estat denunciant aquesta situació i desenvolupant diferents campanyes informant sobre diversos temes que afecten els residents del barri com ara els pisos turístics o els drets dels llogaters. Reivindiquen la participació activa en els projectes urbanístics del barri, i recolzen la implementació de mesures a nivell de ciutat com la regulació dels preus, l'ampliació d'habitatge públic de lloguer i la derogació dels incentius fiscals que promouen l'especulació immobiliària.

Autora: Amalia Calderón-Argelich (BCNUEJ, ICTA, UAB)

Editora: Helen Cole (BCNUEJ, ICTA, UAB)

BCNUEJ Barcelona
Laboratory for Urban
Environmental Justice
and Sustainability

July 20, 2021

Figura 1. Manifestació davant el Mercat de Sant Antoni. Font: [Twitter de Fem Sant Antoni](#)

Sant Antoni és un barri que sempre ha estat vertebrat al voltant del seu mercat. Originalment es tractava d'un mercat situat a l'accés sud de la muralla de Barcelona, en una zona de sortida i entrada de la ciutat, lo qual afavoria les activitats de comerç (Ajuntament de Barcelona, n.d.). L'arquitecte Rovira i Trias s'encarrega de construir el gran mercat de ferro, que va quedar inaugurat el 1882 en un projecte emmarcat dins el Pla Cerdà (Mercat de Sant Antoni, n.d.). Aquell mercat i les parades que s'hi feien al voltant van anar formant un caràcter comercial popular de molta concurrència que encara ara es manté.

Actualment, Sant Antoni es troba molt ben situat dins del districte de l'Eixample a Barcelona. Es troba a prop de zones de molta oferta cultural i d'oci nocturn, a prop del centre i la Ciutat Vella, a prop del parc de Montjuïc, un dels parcs més grans i emblemàtics de la ciutat, i a prop de la platja. A més està molt ben connectat a la resta de la ciutat per transport públic i està ben proveït de serveis i equipaments. Amb una població de 38,900 habitants i una densitat de 484 habitants per hectàrea, Sant Antoni presenta una densitat molt per sobre de la mitjana de Barcelona (Ajuntament de Barcelona, 2020). A més, és un barri amb pocs espais verds per habitant, depenent principalment de l'arbrat viari com a principal element de la infraestructura verda més propera. Aquesta situació es molt similar a la resta de l'Eixample, amb una mitjana de 2 m² de superfície de zones verdes per habitant. Perquè us feu una idea, l'Organització Mundial de la Salut (OMS) recomana un mínim de 9 m² d'espai verd per habitant i un ideal de 50 m²/hab (Russo and Cirella, 2018). A més, tota la zona de l'Eixample presenta als alts nivells de contaminació aèria i acústica per la densitat de vehicles motoritzats que cada dia hi passen.

En aquest context, a més de la renovació del mercat que estava en procés des del 2007, l'Ajuntament de Barcelona decideix fer a Sant Antoni una sèrie de millores dels entorns del mercat i ampliacions a les illes contigües, com a part del model Superilla. Aquest conjunt d'intervencions, que van començar al 2017, inclouen la pacificació de carrers, ampliació de zones peatonals amb actuacions tàctiques i provisió de nous equipaments i jardineres d'arbres i arbusts amb flor (Ajuntament de Barcelona, 2019).

Aquests processos de renovació del barri, juntament amb una dinàmica més amplia a la ciutat de Barcelona de processos de turisticació i gentrificació, han propiciat una pujada dels preus dels habitatges i locals comercials de la zona així com el creixent interès per part de fons d'inversió internacionals. El barri atreu a una població de nivell educatiu i professional elevat, més alt que la mitjana de Barcelona (López-Gay et al., 2022). Com a conseqüència, es generen processos de desplaçament i expulsió a la població de menor renda. En altres paraules, Sant Antoni ha passat a ser un barri de moda, i els carrers s'han omplert de terrasses amb joves hipsters fent vermuts mentre els joves que han crescut al barri tenen dificultats per trobar un pis assequible i poder-se emancipar. Molts botiguers també han patit molts increments en els lloguers dels locals comercials, fent que alguns comerços haguessin de tancar (Fem Sant Antoni, 2017). Qui tenia un petit comerç tradicional de barri, possiblement hagin vist compromesa la seva viabilitat degut a la pujada del preu del lloguer, sumat a les dinàmiques més grans de canvi en els patrons de consum. Aquests processos de gentrificació no només contribueixen al desplaçament directe, sinó que també posen en risc el teixit social i el sentiment de comunitat i pertinença d'un barri que ha passat de ser petit i familiar a atreure turistes i visitants d'altres zones de la ciutat i a portar un tipus diferent de botigues.

Segons un estudi realitzat per investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona (López-Gay et al., 2022), el lloguer ha pujat d'una mitjana de 693 euros al mes als inicis de 2014 a 986 euros al 2019, el que significa un augment del 42,3% en tan sols 5 anys. La mitjana de la pujada de lloguers de Barcelona en aquest mateix temps se situa lleugerament per sota, del 40,1%. L'estudi mostra, també, com més de la meitat de les persones que s'han mudat recentment al barri són adults joves, d'entre 25 i 39 anys d'edat, amb estudis universitaris i molts d'ells nascuts fora de la província de Barcelona, a Europa i Amèrica. I d'altra banda, es perd població local. En una entrevista efectuada al juny de 2021 a una jove del barri, Joana Micó, involucrada en l'Assemblea Feminista i altres organitzacions del barri, queda plasmada aquesta sensació d'expulsió:

"Jo diria que més del 50% de les meves amistats de la meua edat, de 30 anys, i de classe social mitjana còmoda, han hagut de marxar. I no és gent mal posicionada, sinó amb sous correctes. (...) És frustrant per les joves que han de marxar. Per què he de marxar del meu barri? Per què? Si hi tinc aquí la meua família i el meu tot!"

En aquest context, organitzacions aglutinades al voltant de l'espai comunitari "Calàbria 66" han denunciat aquesta situació i desenvolupat diferents campanyes i activitats. Una d'aquestes organitzacions és "Fem Sant Antoni", que va néixer al voltant del 2014 i que des d'aleshores ha estat organitzant manifestacions, assemblees, exposicions i material informatiu de forma regular al voltant dels temes d'especulació, turisme i lloguers abusius. Reivindiquen la participació activa en els projectes urbanístics del barri, la regulació dels preus, l'ampliació d'habitatge públic de lloguer, l'atur dels desnonaments i la derogació dels incentius fiscals que promouen l'especulació immobiliària (Fem Sant Antoni, n.d.). El 2017 van treure el "Manual del llogater", un manual per les veïnes en lloguer informant i oferint recolzament sobre els drets i condicions dels contractes. A la seva web també informen sobre les condicions que ha de complir un pis turístic i sobre com denunciar incidències o en cas de detectar un pis turístic il·legal al teu edifici. També tenen el que anomenen "El mapa de la vergonya", un mapa amb dades de 2016 dels pisos turístics, agències immobiliàries, hotels i edificis venuts a fons d'inversió que es troben al barri. Altres associacions i assemblees relacionades que treballen en aquesta mateixa direcció a Barcelona serien l'Assemblea de Barris pel Decreixement Turístic (ABDT) i el Sindicat de Llogaters.

Ens fan fora del barri!
UNA ALTRA CIUTAT
ÉS POSSIBLE

"Barcelona ha de fer un salt endavant per canviar les polítiques d'habitatge. D'altres ciutats han demostrat que és possible"
(Pilar Garcia-Almirall, Catedràtica de l'ETSAB-UPEC)

L'habitatge social és gairebé inexistent a Barcelona
Lloguer social: habitatges amb preus per sota del mercat sense subvenció o amb control públic directe o indirecte

Ciutat	Lloguer social (%)
Amsterdam	48%
Nova York	42%
Berlin	30%
London	23%
Paris	17%
Barcelona	2%

Per una regulació més estricta dels allotjaments turístics
Pla Especial Urbanístic d'Allotjaments Turístics

Abans...

...i després

Tanca el comerç de proximitat!

No som un espai per a l'especulació immobiliària!
No som una zona d'oci! No som un eix gastronòmic!
No som una parada del bus turístic!
No som una concentració de pisos turístics!
Som un barri!

femsantantoni.wordpress.com

Fem Sant Antoni

@FemSantAntoni

FEM
SANT
ANTONI

Figura 2. Plafó d'una exposició organitzada per Fem Sant Antoni. [Source: Web de Fem Sant Antoni](http://www.femsantantoni.com)

En un intent per frenar la proliferació de bars i locals de “souvenirs” i preservar l’equilibri comercial i evitar el “monocultiu” turístic, l’Ajuntament de Barcelona va decretar el 2017 la suspensió de llicències i permisos d’obres en vint illes del voltant del mercat (Diari Ara, 2017). Aquesta actuació es concreta en el nou Pla d’Usos de Sant Antoni i pretén, en paraules del regidor de Districte, Gerardo Pisarello: “Volem que el veïnat del barri de Sant Antoni pugui gaudir dels avantatges que suposarà la reobertura del mercat i la Superilla, però que no deixi de ser el Sant Antoni de tota la vida” (Ajuntament de Barcelona, 2018).

La pandèmia de COVID-19 i el confinament durant 2020 van posar en valor la importància de l’espai públic i les zones verdes com espais de trobada per la gent del barri, en moments en què ni tan sols es podia sortir del municipi. La implantació de la Superilla, així com la reforma del Mercat, han estat sense dubte factors clau en la revitalització i la millora de la qualitat de vida del barri. No obstant, segueixen havent-hi tensions contradictòries. Els veïns han guanyat nous espais i punts de trobada per la vida quotidiana del barri, però alguns comerciants es queixen que s’han complicat els espais per les càrregues i descàrregues de mercaderies, i que s’ha dificultat l’accés i aparcament dels clients que venen en cotxe (El Periódico, 2021). Recentment, l’Ajuntament de Barcelona ha tret un nou informe sobre la recuperació econòmica del barri de Sant Antoni, en què es mostra que el consum ha crescut a una xifra molt similar a les d’abans de la pandèmia, mentre que el conjunt de la ciutat no ha arribat encara a aquest llinyar (Betevé, 2021). A més, també indiquen que d’una enquesta realitzada als comerços del voltant de la Superilla, la meitat asseguren que la transformació de l’espai públic “els ha afectat positivament i els ha donat més visibilitat”. Tanmateix, no està clar si aquestes dades de recuperació econòmica repercuteixen als veïns del barri, en particular aquells que no son propietaris de comerços de la zona.

En resum, tot i que els habitants del barri de Sant Antoni s’ha vist molt beneficiat per la remodelació del mercat i la implantació del nou model de Superilla amb nous espais d’interacció i trobada, aquest èxit ha contribuït a processos de gentrificació i atracció de turistes i visitants locals que ha afectat als veïns de forma negativa, fins i tot compromentent la possibilitat de continuar vivint-hi als de classe mitjana i baixa. Escoltar totes les veus del barri i incorporar la complexitat de les dinàmiques urbanes de forma transversal en els projectes de millora de l’espai públic, establint mesures per frenar l’especulació immobiliària i protegint el comerç local, és un repte que queda per veure en el barri de Sant Antoni. El seu model de Superilla ja s’està fent servir com a model per la futura expansió de superilles i eixos verds del projecte de “Superilla Barcelona” a l’Eixample (Ajuntament de Barcelona, 2021). Per tant, l’evolució dels conflictes que es poden trobar a Sant Antoni pot servir com a exemple en altres barris de Barcelona, i esdevenir un avís sobre els riscos que acompanyen aquesta mena de transformació que ens faci reconsiderar quin model de ciutat i de barri és el que volem implementar.

Bibliografia

Ajuntament de Barcelona (n.d.). *Historia de Sant Antoni* (online). Available at:

<https://ajuntament.barcelona.cat/eixample/es/el-distrito-y-sus-barrios/sant-antoni/historia-de-sant-antoni>

Ajuntament de Barcelona (2018). *El Pla d'Usos de Sant Antoni preservarà la identitat comercial del barri* (online). Available at: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/ca/noticia/el-pla-dusos-de-sant-antoni-preservarza-la-identitat-comercial-del-barri>

Ajuntament de Barcelona (2019). *Superilla de Sant Antoni* (online). Available at: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/ca/content/sant-antoni>

Ajuntament de Barcelona (2020). *Estadística i difusió de dades* (online). Available at: <https://ajuntament.barcelona.cat/estadistica/catala/index.htm>

Ajuntament de Barcelona (2021). *Superilles creix a l'Eixample* (online). Available at: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/es/superilla/eixample>

Betevé (2021). *Sant Antoni encapçala la recuperació econòmica de Barcelona gràcies a la superilla* (online). Available at: <https://beteve.cat/politica/sant-antoni-encapcala-recuperacio-economica-barcelona-gracies-superilla/>

Diari Ara (2017). *Colau blindava Sant Antoni a nous bars i botigues durant un any* (online). Available at: https://www.ara.cat/societat/lajuntament-barcelona-comercos-sant-antoni_1_1341045.html

El Periódico (2021). *El comercio de Sant Antoni clama por mejoras en la 'superilla'* (online). Available at: <https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20210720/comercio-sant-antoni-clama-mejoras-11926685>

Fem Sant Antoni (n.d.). *Què fem?*. Available at: <https://femsantantoni.wordpress.com/que-fem/>

Fem Sant Antoni (2017). *Entrevista a Fem Sant Antoni sobre la suspensió temporal de llicències de bars i botigues al voltant del Mercat de Sant Antoni, Betevé*. Available at: <https://femsantantoni.wordpress.com/premsa/>

López-Gay, A., Ortiz-Guitard, A., Solana-Solana, M. (2022). *Vivienda, cambio poblacional y desplazamiento en un barrio en proceso de gentrificación. El caso de Sant Antoni (Barcelona)*. EURE-Revista Latinoamericana de Estudios Urbano Regionales, 48 (143): 1-24 (ISSN: 0250-7161). DOI: <http://dx.doi.org/10.7764/EURE.48.143.06>

Mercat de Sant Antoni (n.d.). *Historia* (online). Available at:

<https://www.mercatdesantantoni.com/es/quien-somos.html>

Russo, A., & Cirella, G. T. (2018). *Modern compact cities: How much greenery do we need?* International Journal of Environmental Research and Public Health, 15(10). <https://doi.org/10.3390/ijerph15102180>

Links d'interès

Twitter Fem Sant Antoni @FemSantAntoni

Twitter Assemblea Feminista de Sant Antoni @FeministaSt

Web de Fem Sant Antoni <https://femsantantoni.wordpress.com>

Web Espai Calàbria 66 <https://calabria66.net/>

Web Sindicat de Llogaters <https://sindicatdellogateres.org/>

Web Assemblea de Barris pel Decreixement Turístic (ABDT) <https://assembleabarris.wordpress.com/>

